

PRŮVODCE PO PŘÍRODNÍCH LOKALITÁCH KOLÍNSKA

KLAVARY – DOLEHÁJ

Významný krajinný prvek (VKP) jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou podle § 3 písmeno b) zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jimi mohou být i jiné části krajiny, které zaregistruje orgán ochrany přírody, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zka-menělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy nebo rovněž cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků.

Lokalita Klavary – Doleháj je zařazena mezi významné krajinné prvky ze zákona. Nachází se v katastrálním území Nová Ves I a Hradištko I na ploše cca 32 ha.

Území se rozkládá na levém břehu Labe mezi obcí Nová Ves I a osadou Klavary, cca 4 km severozápadně od Kolína. Celý VKP leží v nivě řeky Labe (zhruba v rozmezí říčních kilometrů 78,5-79,5 od soutoku Labe s Vltavou) a většinu tvoří vodní plochy. Jsou to hlavně stará labská ramena (základem je část zvaná Doleháj, původně meandr řeky Labe, dnes dvakrát přerušovaný hrázemi), příkopy se stojatou vodou a opuštěné pískovny, dále pak přilehlé tůně, pásy rákosin s mokřadními bylinnými i dřevinnými břehovými porosty (některé uměle vytvořené) a v centrální části i sušší louky.

VÝZNAMNÝ KRAJINNÝ PRVEK

KLAVARY – DOLEHÁJ

HRADIŠTĚ SVATOVÍK

Východně od lokality Klavary – Doleháj se nachází v místě zvaném Na Valech či Na Hradištku (dnes na pravém břehu řeky Labe, v době své existence na břehu levém) nevelké raně středověké blatné hradiště s nálezy z mladší až pozdní doby hradištní (10. – 12. století).

Dodnes znatelná vyvýšenina ležící mezi řekou a obcí Hradištko I byla původně vymezena ze tří stran meandrem řeky s 2 až 6 metrů vysokými břehy a měla oválný až kapkovitý tvar o rozloze 2,3 ha. Hradiště bylo opevněno po celém svém obvodu, hradba měla v čele až 2 m širokou, nasucho kladenou kamennou zeď. Na tehdy přístupné západní straně byl před hradbou vybudován ještě příkop.

úloemek kamenného nástroje (RM Kolín)

STŘEDOVĚK

V období vrcholného středověku se v okolí nacházelo několik dnes již zaniklých vsí a dvorů. Ves Kravaře (respektive Kravary, v nejstarších písemných pramenech uváděna jako Crewer, Chrawar či Chrewern), doložená v roce 1289, kterou můžeme lokalizovat do blízkosti bývalého mlýna Klavary. Ves Radhostice, doložená v roce 1290, ležící nejspíše v místech dnešního Hradištko I či v jeho bezprostředním okolí (západně od dnešní obce?). Dvůr (a později možná i ves) Licko (či Licek), doložený v roce 1359, ležící „půl hodiny cesty severozápadně od Kolína, na pravém břehu Labe, pod stavem Klavarským“. Blíž Kolína (na pravém břehu Labe) ležely menší poplužní dvory Vrbovec, doložený v roce 1380, a Krakolec (či Krakorec), doložený v roce 1526 již jako pustý. Podle pozdější tradice (Hájek, 1541) se v blízkosti měla nacházet i ves Serčov, nahrazená pro nevhodnou polohu později výše položenou Novou Vsí I, doloženou roku 1290.

labské meandry v oblasti Klavary na mapě II. vojenského mapování (1836 – 1852)

MLÝN

Klavarský mlýn byl založen roku 1289, kdy byl majitelem vsi „Crewrsuper Albea“ Hynek z Dubé. Následujícího roku kupuje Klavary (s dalšími okolními vesnicemi i „cum omnibus ... molendinis“) sedlecký klášter. V roce 1437 byl mlýn zastaven

mlýn v Klavarech, foto J. Hříbal, kolem roku 1940

Do dnešní podoby byl areál postupně přestavěn za majitele Jana Slánského v šedesátých až osmdesátých letech 19. století a upraven po požáru, který postihl mlýn v únoru 1920. Mlelo se zde až do poloviny padesátých let, později objekt sloužil jako šrotovna a mísirna krmiv. Do roku 1949 se u mlýna nacházel i Kolířáky oblíbený výletní hostinec (založený již v roce 1890). V současné době je mlýn opuštěn a chátrá, jen v části objektu funguje pila.

mlýn v Klavarech, před rokem 1920

Bedřichovi ze Strážnice a stal se součástí kolínského panství (v té době ves již nejspíše neexistovala). Od poloviny 17. století byl součástí panství cerhenického.

projekt altánku („letohrádku“) pro Jana Slánského, mlynáře v Klavarech, autor Ottokar Douša, Kolín, únor 1884...

...a jeho současný stav

REGULACE

V letech 1854 – 1855 byl z důvodu častých záplav (poškozujících především pozemky v katastru obce Nová Ves I) narovnan tok Labe pod Klavarským mlýnem. Jelikož voda z mlýna nadále odtékala starým řečištěm (dnes VKP Klavary – Doleháj) a stále docházelo k zátopám, byla roku 1878 kolem „Starého Labe“ vybudována ochranná hráz. V letech 1893 – 1894 byla voda z mlýna svedena do nového řečiště a mrtvé labské rameno se začalo postupně zanášet.

Od počátku 20. století docházelo k regulaci a splavnění tzv. středního Labe. Celý projekt byl rozdělen do řady dílčích etap. Díky úpravám této části řeky v polovině 19. století byl úsek v okolí Klavar regulován až ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století. V roce 1933 byl zpracován projekt zdymadla Klavary a se stavbou se započalo kolem roku 1934. Původní termín dokončení koncem roku 1936 se dodržet nepodařilo a zdymadlo bylo dohotoveno až v roce 1939. K rozsáhlým opravám poté došlo v šedesátých letech a v druhé polovině sedmdesátých let v souvislosti s úpravou labské vodní cesty pro potřebu nově postavené elektrárny Chvaletice.

labské meandry v oblasti Klavar na mapě III. vojenského mapování (1877 – 1880)

GEOLOGIE

Podloží daného území tvoří metamorfované horniny kutnohorského krystalinika (dvojslídne pararuly), které vystupují na povrch nedaleko u Nové Vsi a Velimi. Jsou tvořeny hlavně muskovit-biotickými migmatity (přeměněné horniny složené ze dvou složek, převažuje světlá a tmavá slída) s minerálem sillimanitem.

Toto podloží je překryto druhohorními sedimenty české křídové tabule. Usazeniny svrchní křídý se skládají ve spodních vrstvách (cenoman) z křemenitých pískovců a ve svrchních vrstvách (spodní turon) ze slínovců.

V nejbližším okolí Labe a tedy i v téměř celém prostoru Doleháje jsou druhohorní křídové sedimenty překryty naplaveninami čtvrtohorních písčitých štěrků a písků údolních niv, které jsou většinou navíc ještě překryty sedimenty zastoupenými žlutohnědými sprašemi (pleistocén) a písčítými hlínami až hlinitými písky (holocén).

Mrtvá ramena, opuštěné meandry a lokální deprese bývají často vyplněny velmi humózním materiálem – hnilokaly tvořenými hnědými až černými jílovitými hlínami dosahujícími mocnosti až tři metry.

PEDOLOGIE

Z hlediska zastoupení půdních jednotek se v oblasti Doleháje nacházejí nivní půdy, směrem na západ pak hnědá půda.

rameno Doleháj (část I)

HYDROGEOLOGIE

Z výsledků vrtů provedených v polovině 80. let minulého století v okolí Nové Vsi a Ohrady vyplývá, že volná hladina podzemní vody se v té době nacházela v hloubce cca tří metrů pod povrchem. Chemické složení mělo slabě kyselý až slabě zásaditý charakter s celkovou mineralizací 695-1170 mg/l. Poměrně nízké hodnoty mělo zastoupení hořčíku a síranů, naopak koncentrace chloridů byly zvýšené, značné množství bylo zjištěno i v případě železa a manganu.

KLIMA

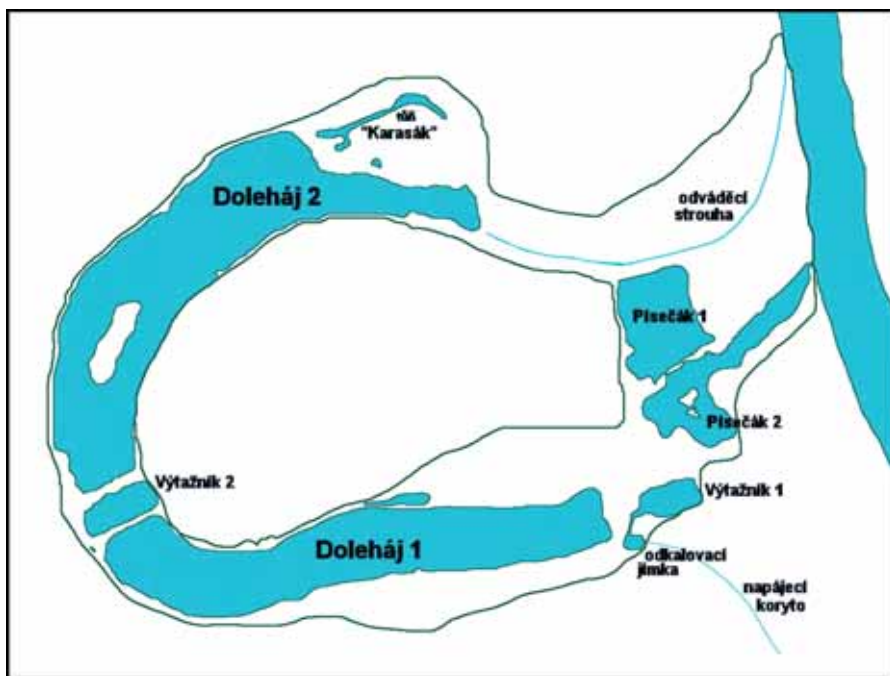
Území vodní soustavy Klavary – Doleháj leží v rovině s nadmořskou výškou 190-197 m a spadá podle geografického členění do areálu Polabská nížina. Podle biogeografického členění pak náleží do Polabského bioregionu, který patří do teplé klimatické oblasti charakteristické dlouhým a suchým létem, krátkou, mírně teplou, suchou až velmi suchou zimou s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky. Typická jsou pro tuto oblast také velmi krátká přechodná období s teplým a mírně teplým jarem a podzimem.

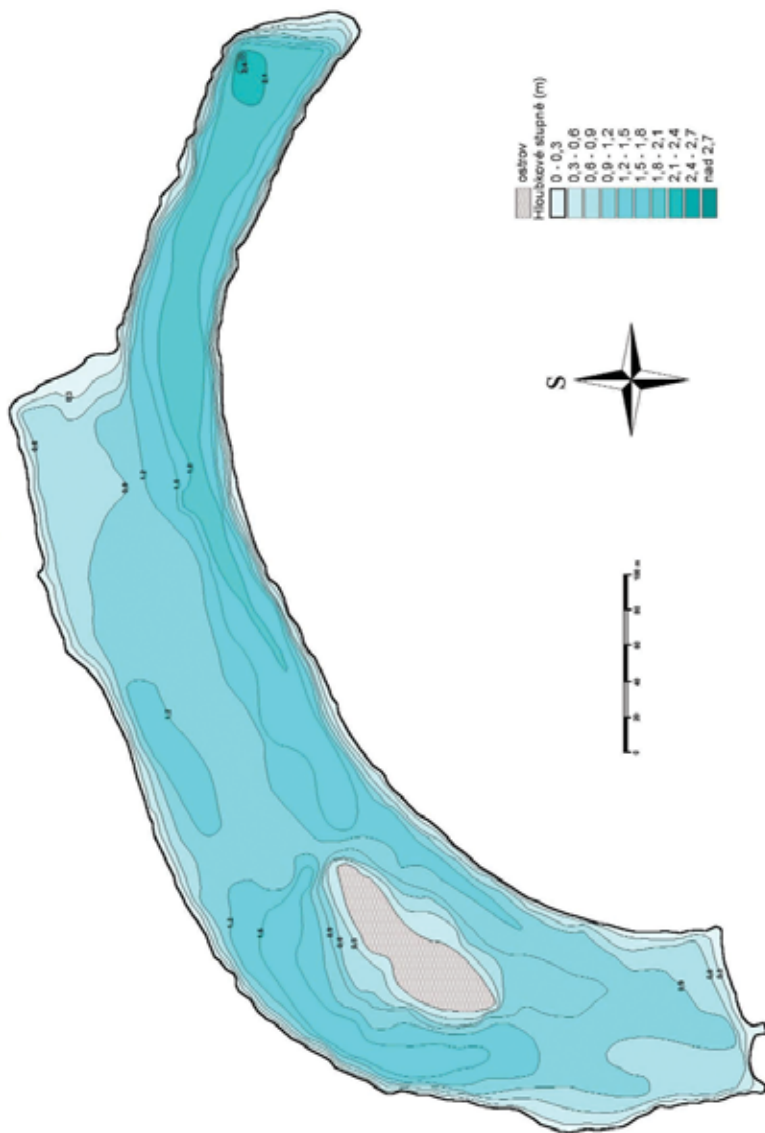
V nejbližší klimatické stanici v Nové Vsi (200 m n. m.) byla zjištěna průměrná roční teplota 9 °C. Nejchladnějším měsícem je leden s průměrnou teplotou -1,3 °C, nejteplejší je červenec s průměrem 19,2 °C. Pro vegetační období (duben až září) platí teplotní průměr 15,5 °C. Roční průměr srážek činí 553 mm, pro vegetační období byl naměřen dlouhodobý průměr 353 mm.

GEOGRAFIE

Území zvané Klavary – Doleháj bylo v minulosti modelováno silně meandrujícím tokem řeky Labe. Původní staré labské rameno je dnes rozděleno do osmi částí a doplněno o uměle vytvořenou zavodněnou velkou pískovnu a odkalovací jímku. Největší část slepého ramene, zvaného Doleháj, má typický podkovovitý tvar; rozlohu přibližně 14 ha a je dvakrát přehrazeno. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 191,5 až 192 m a v třetí části se nachází ostrov o rozloze 0,27 ha. Celá soustava je napájena z Labe před jezem v Klavarech, voda je přiváděna nejprve potrubím (o délce 220 m), posléze otevřeným korytem (o délce 196 m) a nakonec přes jímku a dalším potrubím do vlastního meandru. Odváděna je pak otevřenou strouhou zpět do Labe.

HYDROBIOLOGIE

V roce 2001 byly v rámci diplomové práce (Chalupová D.: Limnologické poměry, kvalita vody a sedimentů ve starém labském rameni Doleháj u Kolína) provedeny hydrobiologické analýzy. Zkoumané vzorky byly odebrány z největšího ramene v rámci celé lokality.

Rozborem fytoplanktonu byl zjištěn výskyt těchto pěti skupin: sinice, jednobuněční bičíkovci (krásnoočka), skupina malých bičíkovců (skrytěnky), hnědé řasy (jednobuněčné rozsivky) a zelené řasy (zelenivky). Jejich procentuální zastoupení se v rámci jednotlivých sledovaných ročních období (jaro, léto, podzim) lišilo především změnou ekologických faktorů (světlo, teplota, živiny) a schopností jednotlivých biologických druhů se na ně adaptovat.

Rozborem zooplanktonu bylo zjištěno zastoupení těchto tří skupin: ploštěnky, vířníci a drobní koryšci (perloočky a klanonožci). Kromě stejných změn v průběhu roku jako u fytoplanktonu je zooplankton navíc ve své druhové skladbě ovlivněn predačním tlakem ryb.

společenstvo zooplanktonu (15.8.2001)

VEGETACE

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, většinu území VKP Klavary – Doleháj tvoří vodní plochy (celkem 10 vodních nádrží).

Na březích jsou fragmenty lužního lesa s převahou jasanů a vrb, lesní plášť je tvořen vysokými keřovými porosty s převládající trnkou a střemchou. Plochy kolem pískoven jsou zarostlé botanicky neklasifikovatelnou směsí stromů a keřů. Na území se nacházejí i netypicky vyvinuté luční porosty (fragmenty ovsíkových a psárkových luk). Okrajový lesík v severovýchodní části je tvořen především borovicemi, duby a jilmy.

Velké rybářsky využívané vodní nádrže v meandru labského ramene jsou téměř bez vegetace, jen při březích jsou menší porosty rákosí a vysokých ostřic (např. ostřice ostrá).

keřový plášť – trnka obecná (*Prunus spinosa*)

orobinec široolistý (*Typha latifolia*)

Významná je i vegetace písčiny a s ní propojená a rozšířená část meandru. Avšak kriticky ohrožený druh, leknín bělostný již vymizel, rostl zde na počátku 80. let 20. století, kdy byla tato část ramene propojena s Labem. Leknín, vyskytující se při okraji písčiny je nepůvodní, růžově zbarvená zahradní forma. Nyní jsou zde

růžkatec ponořený (*Ceratophyllum demersum*)

Nejbohatší vegetaci má tůň nacházející se na severním okraji území. Je zcela obklopena stromovým a keřovým patrem a téměř celá zarostlá, z části porosty rákosu obecného a obou druhů orobince (širokolistého i úzkolistého), nebo růžkatcem ponořeným. Zbývající hladina bývá vyplněna okřehkem menším, roste zde i ohrožený šmel okoličnatý.

rákos obecný (*Phragmites australis*)

porosty stulíku žlutého a při březích porosty vysokých ostřic (např. ostřice ostrá, orobinec široolistý a úzkolistý, sítna rozkladitá, zblochan vodní). Rostou v nich i silně ohrožené a ohrožené druhy, jako je rozpuk jízlivý, řeřišnice hořká a tajnička rýžovitá, nebo druhy vyžadující pozornost – ostřice nedošáchor a potočník vzpřímený.

JILM VAZ

Uprostřed vnitřního oblouku největšího ramene Doleháj, obklopený pláštěm vysokých křovin, roste pozoruhodný a velmi starý strom – jilm vaz.

Již v roce 1994, kdy byla navržena jeho ochrana, měl obvod kmene ve výšce 130 cm nad zemí úctyhodných 575 cm. Dodnes však za památný vyhlášen nebyl.

BEZOBRATLÍ

Pestrosti biotopů VKP odpovídá i poměrně různorodé společenství různých druhů bezobratlých. Bohatým prostředím jsou zejména příbřežní mokřady. Hustý porost vegetace při břehu tůní je domovem drobných korýšů stejnonožců, pavouků, ale také četných plžů, z nichž někteří žijí i pod hladinou. Přisedle tu žijí také živočišné houby, na dně tůně nechybí pijavky. Bohatý humus lužního lesa je vhodným prostředím žízal, štírků, roztočů, pavouků, žijí tu i mnohonožky, dravé stonožky a chvostokoci. Pro četné bezobratlé je výborným úkrytem hustý bylinný

vláhovka rezavá (*Pseudotrachia rubiginosa*)

podrost lesa. Suché stráňky nad písňkem, ale i suché meze a okraj lesa jsou útočiště pro teplomilnou a suchomilnou faunu. Svérázný svět bezobratlých hostí také louka, která je zejména na jaře bohatě navštěvována hmyzem, zejména motýly, brouky a včelami.

PAVOUCI

Na území Doleháje bylo zjištěno celkem 111 druhů pavouků. Tento poměrně vysoký počet je zapříčiněn pestrostí biotopů od osluněné louky a lužního lesa až po tůň s pobřežním mokřadem.

Jarní bohatě kvetoucí luční vegetace louky láká spousty hmyzu a s ním i jeho predátory – pavouky. Na květech a listech číhají na kořist běžníci: bílý nebo zářivě žlutý běžník kopretinový, stříbřitě se lesknoucí běžník listový a strakatě zbarvení běžníci rodu *Xysticus* – běžník Kochův a mokřadní. Kruhové síť si mezi trávou tká drobný křížák luční. V podrostu se skrývají slíďáci: malý slíďák černobílý, větší slíďák šedý a drápkatý. Ve vlhčích částech louky je hojný slíďák lužní. Černě zbarvené skálovky zastupuje v podrostu louky skálovka Latreilleiova.

Podmáčený okraj tůně je rájem typicky mokřadních slíďáků s příznačným názvem *Pirata* – slíďáka vlhkomilného, bažinného a malého. Žijí na povrchu vlhké až podmáčené půdy, umí pobíhat po vodě a dokonce někdy sestupují na chvíli pod hladinu. Spolu s nimi žije v bažině jejich příbuzný slíďák levhartí. Pobřežní vegetace skýtá výbornou oporu pro stavbu pravidelných kruhových sítí, které si tu tkají meta Mengeho, meta podzimní a čelistnatka perleťová. Plachetkovité pavučiny jsou dílem hojné jarní plachetnatky zahradní. Hojná je zde také drobná a nenápadná pavučinka rudonohá. Na rákosu a dalších rostlinách se zdržuje zápředník rákosní a běžník mokřadní. Dále od hladiny využívá hustý porost pro svůj pavučinový nálevkovitý úkryt pokoutník štíhlý. Na vegetaci poskakuje černá, kovově se lesknoucí skákavka zlatavá. Zajímavým obyvatelem tůně je malý křížáček pobřežní, který si tká na převislé vegetaci nad hladinou drobné sítě tvaru obráceného deštníku. Když se do sítky zachytí kořist, pavouk popustí napnuté vlákno držící sítku a ta lapaný hmyz obalí. Tůň na Doleháji je prvním nálezem tohoto poměrně vzácného druhu na Kolínsku.

V bohatém podrostu a detritu lužního lesa v sousedství tůně žijí skrytě drobné lesní druhy pavouků, např. pavučinka krátká, plachetnatka listová a jazýčková a čelistnatka Listerova. Zato v bylinném podrostu lesa se zejména koncem léta projevují síťoví pavouci udivující množstvím pavučin, které místy tvoří celé zápoje. Jejich tvůrci jsou především meta podzimní, plachetnatka keřová a přízemní. Nepřehlédnutelné kruhové sítě, i když v mnohem menším počtu, si tu tkají také křížáci – křížák obecný a keřový.

Suché osluněné strážky nad zaplavenou písčovou jsou domovem teplomilné a suchomilné cedivečky tmavé. V okolních sušších lesních porostech žije hnědá skálovka lesní a černá skálovka zemní. Obě žijí v listovém opadu podobně jako drobná plachetnatka žlutohá a běžník lužní. Na lesním okraji číhá na kořist na listech keřů a stromů listovník skvrnitý a běžník poutavý.

křížák obecný (*Araneus diadematus*)

HMYZ

Stejně jako na všech vodních a mokřadních biotopech je i zde druhově nejpočetnější skupinou bezobratlých hmyz.

Mezi nejnápadnější patří rychle létající dravci – šídla, vážky a šidélka. Nad prostornou hladinou velkých ramen a pískoven se v létě a na začátku podzimu (babí léto) prohánějí ti největší – šídlo luční, modré a velké, lesklice měděná a zelenavá či vážka černořitná. Kolem rákosem zarostlých tůní je doplňuje šídlo pestré a vzácně též klínatka obecná.

šídlo velké (*Aeshna grandis*)

Mezi malé druhy poletující v travinách podél břehů patří jarní šidélko ruměnné a letní šidélka, brvnohá, páskovaná a větší.

šidélko větší
(*Ischnura elegans*)

lesklice měděná (*Cordulia aenea*)

šidélko páskované (*Coenagrion puella*)

Mezi nejpočetnější hmyzí skupiny VKP patří například ploštice. Po vodní hladině v blízkosti břehu se rychle pohybují vodoměrky a bruslařky, ve vodě pak znakoplavky, spleštule a bodule. Po štíhlých stoncích vyšších bylin přelétají malé klopušky, štíhlenky, ploštičky a ploštice, na jiný hmyz tu číhají dravé lovčice, vroubenky a kněžice. Skákavým pohybem se v bylinném podrostu přemísťují zástupci skupiny kříšů – plochulky, žilnatky, pěnodějky, pidikřísci nebo mokřatky.

Z dalších zde žijících hmyzích skupin nelze vynechat pošvatky, kobylky, sarančata, srpice a chrostíky. Druhově velmi početné jsou též skupiny hmyzu

bzučivka zlatá (*Lucilia caesar*)

blanokřídlého a dvoukřídlého. K blanokřídlým patří jak významní opylovači – včely, včelky, pískorypky, čmeláci, sršni, vosy a vosíci, tak i mravenci, lumci a lumíci, pilatky a žlabatky. Dvoukřídlý hmyz zastupují neškodné tiplice a pestřenky, dále pak pro člověka dotěrní ovádi, komáři a různé druhy much a jim příbuzné masařky, bzučivky, kuklice, výkalnice a bodalky.

Skupinu denních motýlů představuje na loukách, lesních okrajích a kolem vod řada baboček (admirál, bílé C, bodláková, kopřivová, paví oko, sítkovaná), bělásků (hrachorový, řepkový, řepový, řešetlákový), okáčů (bojínkový, lipnicový, luční, poháňkový), žlutásek řešetlákový a perleťovec menší, modrásci a soumráčníci. Z větších večerních a nočních motýlů lze spatřit lišaje topolového, vzácnou stužkonosku modrou, bekyni mnišku, drvopleně obecného, hřbetozubce dvouzubého a osikového. Pestrý výčet lze pak doplnit o řadu drobných můr (blýskavka dravá a jitrocelová, hnědavka drobná, kovolesklec gama a šedivkový, mūra březová, osenice čekanková, černé C, polní a šťovíková, světlopáska bělavá a svlačcová, šípoventka velkohlavá), hojně jsou i píďalky (kropenatec dubový, jetelový a žiháný, píďalička srpková, píďalka maliníková a obecná, skvrnopásník brslenový a lískový, světlokřídlec obecný a stepní, tmavoskvrnáč zahradní, vlnopásník jitrocelový), můřice očkovaná a lišejníky se živící lišejníkovce obecný.

drvopleně obecný (*Cossus cossus*) – housenka

BROUCI

Nejlépe prozkoumanou skupinou brouků VKP jsou střevlíkovití. Celkem zde bylo zjištěno 123 druhů, což představuje téměř čtvrtinu z celkového počtu 518 druhů známých v současné době v České republice. Vzhledem k charakteru území zaujímají nejpočetnější skupinu střevlíků vlhkomilné druhy vázané na mokřadní stanoviště, tj. zarostlé břehy slepých ramen a rybníků. Z nich k nejvýznamnějším patří tzv. relikty, tj. většinou vzácné a ohrožené druhy přirozených, člověkem nepříliš poškozených ekosystémů. K nim se řadí střevlíci *Acupalpus dubius*, *Agonum lugens*, *Platynus livens* a *Oodes gracilis*. Populace posledně jmenovaného, v ČR velmi vzácného druhu, je na zarostlém rameni v Dolehájí velice početná a centrum jeho výskytu v Čechách se nachází právě ve středním Polabí. Dalším, v Čechách velmi vzácným druhem, je *Acupalpus maculatus*, který preferuje slániska, ale žije i na nezasolených stanovištích. Druhou významnou skupinu střevlíků VKP představují psamofilové, tj. druhy, vázané na písčité stanoviště opuštěné pískovny, k nimž patří *Harpalus autumnalis* a *H. froelichii*. Z druhů obývajících louky a světlejší lesy je cennějším zvláště chráněný střevlík Ulrichův.

K významnějším druhům drabčíchů opuštěné pískovny patří *Astenus immaculatus*, jehož výskyt je v Čechách pravděpodobně omezen jen na střední Polabí, a reliktní druh *A. procerus*, žijící na otevřených a velmi suchých stanovištích, především na písčínách. Přírodně zachovalé biotopy ve světlých lesích obývají drabčící *Paederus brevipennis*, *Platydracus latebricola*, *Tasgius morsitans* a *Zyras haworthi*. Nezastíněné mokřady a břehy rybníků s porosty rákosu obývají některé další reliktní, vzácné a ohrožené druhy, např. *Deinopsis erosa*, *Erichsonius subopacus* a *Quedius balticus*.

střevlík Ulrichův (*Carabus ulrichii*)

drabčík *Zyras haworthi*

I z jiných broučích čeledí žijí na území VKP zajímavé a ne zcela běžné druhy. Na teplých písčitých svazích pískovny se vyskytují dva zajímavé druhy z čeledi vrubounovitých; oba jsou denní, za slunného počasí čile poletují a usedají na vegetaci. Prvním z nich je listokaz kovový, dříve považovaný za vážného škůdce, neboť jeho larvy žijící v zemi na písčitých půdách se živí kořínky rostlin a dospělci ožírají listy stromů a keřů. Dnes však patří k řídce se vyskytujícím a téměř ohroženým druhům. Druhým je chroustek *Omaloplia nigromarginata*, dnes poměrně vzácný druh, jehož larvy žijí na jemných kořincích různých trav. Na travách lze nejčastěji nalézt i sedící dospělé.

Na květech kopretin můžeme objevit tmavě zbarveného brouka s mnoha bílými skvrnami na krovkách i štítu. Je to zlatohlávek *Oxythyrea funesta*, ještě nedávno vzácný druh nejteplejších oblastí našeho státu, který se v současné době rozšířil prakticky po celém území republiky.

Zajímavým a v Čechách velmi lokálním a vzácným zástupcem tesaříkovitých je tesařík pestrý. Obývá lužní lesy a břehové porosty, kde se jeho larva vyvíjí v odumírajícím dřevě zejména topolů. Dospělci pobíhají od konce května do července po kůře stromů nebo sedí nehybně na spodní straně ležícího dřeva.

Pod kůrou odumírajících topolů prodělává svůj vývoj nápadně zbarvený brouk z čeledi lesákovitých – lesák rumělkový, původně druh lužních lesů. Dnes se u nás vyskytuje ve vysazených monokulturách topolů, ale pouze v dosahu velkých řek, zejména v Polabí.

zlatohlávek (*Oxythyrea funesta*)

lesák rumělkový (*Cucujus cinnaberinus*)

OBRATLOVCI

Fauna ryb slepého ramene Doleháj je silně ovlivněna rybářským hospodařením. Vedle původních druhů, žijících přirozeně v Labi, jeho přítocích a slepých ramenech, jako je bolen dravý, candát obecný, cejn velký, cejnek malý, jelec jesen, ježdík obecný, karas obecný, lín obecný, okoun říční, perlín ostrobřichý, plotice obecná, štika obecná a úhoř říční, sem byly vysazeny nebo s rybí násadou zavlčeny i druhy nepůvodní, např. amur bílý, kapr obecný, karas stříbřitý, střevlička východní, sumeček americký nebo tolstolobik obecný. Rybí obsádky slepých ramen jsou dnes dotovány jednak uměle rybáři, jednak rybami, které se sem dostanou přirozenou cestou z vlastního koryta Labe při občasných záplavách.

K vodním plochám a tedy i ke slepým labským ramenům patří nerozlučně také obojživelníci. Na Doleháji se můžeme setkat především se skokany zelenými, nápadnými svými hlasitými zvukovými projevy. Ti neopouštějí vodní prostředí a tak je častěji zaslechneme než uvidíme. Spíše na souši, v lesních porostech kolem ramen, potkáme hnědě zbarvené skokany. Žijí zde dva druhy – skokan hnědý a skokan štíhlý. Oba se rozmnožují brzy na jaře, samičky po naklazení snůšek rychle opouštějí vodu a zbytek roku tráví na souši, podobně jako naše nejběžnější žába – ropucha obecná.

Nejvzácnějším druhem obojživelníka zdejších vod je kuňka ohnivá, jeden z našich nejmenších druhů žab, s oranžově zbarvenou spodní částí těla. Svoji přítomnost prozradí tichým monotónním hlasem, ozývající se z vodních nádrží.

kuňka ohnivá (*Bombina orientalis*)

Plazi jsou zastoupení třemi u nás dosud běžnými druhy. Na sušších místech můžeme zahlédnout ještěrku obecnou nebo slepýše křehkého, u vody se vyskytuje užovka obojková, která také často a ráda plave po vodní hladině.

Ptáci jsou druhově nejpočetnější skupinou obratlovců a území VKP obývá několik desítek druhů. Část z nich je vázána na vodní a mokřadní prostředí a hnízdí v porostech rákosu a dalších rostlin při okrajích slepých ramen a rybníků. K vysloveně vodním ptákům patří kachna divoká, polák chocholačka, labuť velká nebo lyska černá. V rákosinách si buduje svá hnízda moták pochop, který patří k ohroženým druhům dravců. Z pěvců jsou na toto prostředí vázáni především rákosníci, z nichž rákosník velký patří k ubývajícím druhům. Naopak k běžným druhům břehových porostů patří rákosník obecný a zpěvný a také cvrčilka říční. Nad hladinou často přelétne i „živý drahokam“ – ledňáček říční, který si buduje hnízdní nory v kolmých březích a hlinitých stěnách.

Druhou skupinu tvoří druhy obývající lužní lesy, které hnízdí na stromech, v jejich dutinách nebo v porostech keřů a bylin v lesním podrostu. Hnízdní dutinu si ve stromech vytesávají datloví ptáci, na území se pravidelně vyskytuje datel černý, strakapoud malý a velký a žluva zelená. Nejpočetněji jsou zastoupeni pěvci; vedle běžných druhů jako jsou budníčci, pěnice, rehek zahradní, drozd zpěvný, kos, červenka, stržlík, brhlík, sýkora, dlask, pěnkava nebo špaček obývají lesní prostředí VKP i druhy vzácnější a chráněné. K nim se řadí slavík obecný, hnízdící v podrostu lužního lesa, lejsek šedý, obývající dutiny, nebo žluva hajní, stavící si hnízdo vysoko v korunách stromů.

Řada druhů na území VKP nehnízdí, zalétá sem pouze za potravou nebo se zde vyskytuje při jarním či podzimním tahu. K nim patří např. čáp bílý i černý, volavka popelavá, vodouš kropeňatý nebo racek chechtavý.

žluva hajní (*Oriolus oriolus*)

Z drobných druhů savců žije v území ježek západní, rejsek malý a obecný a běžné druhy hlodavců: hraboš polní a mokřadní a norník rudý. Šelmy jsou zastoupeny liškou obecnou, lasicí kolčavou a kunami, z větších savců se po celém území vyskytují divoká prasata a srnčí zvěř.

CHRÁNĚNÉ A OHROŽENÉ DRUHY

OHROŽENÉ DRUHY ROSTLIN

Na území VKP Klavary – Doleháj bylo zjištěno celkem 279 druhů cévnatých rostlin (2008), z toho je 31 nepůvodních a 12 druhů je zařazeno v Červeném seznamu ohrožených druhů rostlin ČR.

DRUHY CÉVNATÝCH ROSTLIN UVEDENÉ V ČERVENÉM SEZNAMU:

kategorie C2 – silně ohrožené:

řeřišnice hořká	<i>Cardamine amara</i>
rozpuk jízlivý	<i>Cicuta virosa</i>

kategorie C3 – ohrožené:

šmel okolíčnatý	<i>Butomus umbelatus</i>
křivatec nejmenší	<i>Gagea minima</i>
tajnička rýžovitá	<i>Leersia oryzoides</i>

řeřišnice hořká (*Cardamine amara*)

kategorie C4 – vzácnější taxony vyžadující zvláštní pozornost:

potočník vzpřímený	<i>Berula erecta</i>
ostřice nedošáchor	<i>Carex pseudocyperus</i>
ostřice pobřežní	<i>Carex riparia</i>
nadmutice bobulnatá	<i>Cucubalus baccifer</i>
ochmet evropský	<i>Loranthus europaeus</i>
jilm vaz	<i>Ulmus laevis</i>
jilm habrolistý	<i>Ulmus minor</i>

šmel okolíčnatý (*Butomus umbelatus*)

ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÉ A OHROŽENÉ DRUHY ŽIVOČICHŮ

Na území VKP Klavary – Doleháj bylo zjištěno celkem 22 zvláště chráněných druhů živočichů, které jsou uvedeny v příloze č. III Vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb. a zároveň v červených seznamech ohrožených druhů živočichů ČR.

(vysvětlivky zkratk: EN – ohrožený druh, VU – zranitelný druh, NT – téměř ohrožený druh, LC – málo dotčený druh)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

lesák rumělkový	<i>Cucujus cinnaberinus</i>	(EN)
kuňka ohnivá	<i>Bombina bombina</i>	(EN)
skokan štíhlý	<i>Rana dalmatina</i>	(NT)
skokan zelený	<i>Rana klepton esculenta</i>	(NT)
ještěrka obecná	<i>Lacerta agilis</i>	(NT)
slepýš křehký	<i>Anguis fragilis</i>	(LC)
čáp černý	<i>Ciconia nigra</i>	(VU)
ledňáček říční	<i>Alcedo atthis</i>	(VU)
rákosník velký	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	(VU)
vodouš kropenatý	<i>Tringa ochropus</i>	(EN)
žluva hajní	<i>Oriolus oriolus</i>	(LC)

skokan zelený
(*Rana klepton esculenta*)

kuňka ohnivá (*Bombina bombina*)

slepýš křehký (*Anguis fragilis*)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ OHROŽENÝCH:

čmelák	<i>Bombus</i> spp.	
prskavec menší	<i>Brachinus explodens</i>	
střevlík Ulrichův	<i>Carabus ulrichii</i>	
svižník polní	<i>Cicindela campestris</i>	
zlatohlávek	<i>Oxythyrea funesta</i>	
ropucha obecná	<i>Bufo bufo</i>	(NT)
užovka obojková	<i>Natrix natrix</i>	(LC)
čáp bílý	<i>Ciconia ciconia</i>	(NT)
kormorán velký	<i>Phalacrocorax carbo</i>	(VU)
lejsek šedý	<i>Muscicapa striata</i>	(LC)
moták pochop	<i>Circus aeruginosus</i>	(VU)
moudivláček lužní	<i>Remiz pendulinus</i>	(NT)
potápka malá	<i>Podiceps ruficollis</i>	(VU)
slavík obecný	<i>Luscinia megarhynchos</i>	(LC)
ťuhýk obecný	<i>Lanius collurio</i>	(NT)

zlatohlávek (*Oxythyrea funesta*)

moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*)

mladý moták pochop (*Circus aeruginosus*)

ťuhýk obecný (*Lanius collurio*)

DALŠÍ DRUHY ŽIVOČICHŮ UVEDENÉ V ČERVENÝCH SEZNAMECH:

Dalších 23 druhů je zařazeno v červených seznamech ohrožených druhů ČR:

klínatka obecná	<i>Gomphus vulgatissimus</i>	(VU)
šídlatka hnědá	<i>Sympecma fusca</i>	(NT)
šídlo luční	<i>Brachytron pratense</i>	(EN)
drabčík	<i>Astenus procerus</i>	(VU)
drabčík	<i>Deinopsis erosa</i>	(VU)
drabčík	<i>Erichsonius subopacus</i>	(VU)
drabčík	<i>Quedius balticus</i>	(VU)
drabčík	<i>Zyras haworthi</i>	(VU)
listokaz	<i>Anomala dubia</i>	(NT)
listokaz	<i>Omaloplia nigromarginata</i>	(VU)
střevlíček	<i>Acupalpus dubius</i>	(VU)
střevlíček	<i>Acupalpus maculatus</i>	(VU)
střevlíček	<i>Agonum lugens</i>	(VU)
střevlíček	<i>Oodes gracilis</i>	(VU)
skokan hnědý	<i>Rana temporaria</i>	(NT)
datel černý	<i>Dryocopus martius</i>	(LC)
labuť velká	<i>Cygnus olor</i>	(VU)
racek chechtavý	<i>Larus ridibundus</i>	(VU)
strakapoud malý	<i>Dendrocopos minor</i>	(VU)
volavka popelavá	<i>Ardea cinerea</i>	(NT)
vrabec domácí	<i>Passer domesticus</i>	(LC)
žluna zelená	<i>Picus viridis</i>	(NT)
zajíc polní	<i>Lepus europaeus</i>	(NT)

šídlo luční (*Brachytron pratense*)

volavka popelavá (*Ardea cinerea*)

RYBÁŘSTVÍ

Podle žijících pamětníků byla Místní organizace Českého rybářského svazu v Nové Vsi I založena r. 1948. Od té doby jsou velké vodní plochy využívány ke sportovnímu rybaření. S tím souvisejí i různé stavební úpravy v meandru a jeho okolí (přepažení ramene Doleháj na tři části, odbahnění ramene Doleháj I – 6,5 ha) a též opatření provedená za účelem zlepšení kvality vody (zřízení jímky, opatření pro lepší regulaci množství přitékající vody).

centrum pro rybářskou činnost

V současné době MO hospodaří na řece Labi v 5 km úseku (mimopstruhový revír 41 I 055 Labe 23 A, 35 ha) a na starých labských ramenech Doleháj I a 2, Písečák I a 2, Výtažník I a 2 a dalších drobných tůňích o celkové výměře cca 17 ha (revír 41 I 154 Labe 23 B).

rybářská zařízení pro uskladnění krmiva

Mezi nejvýznamnější vysazované druhy patří tradičně kapr obecný (ročně cca 3 500 kusů), štika obecná (cca 600 ks), candát obecný (500 ks), lín obecný (500 ks) a amur bílý (300 ks). Na ramenech se každoročně loví 35 až 40 q ryb, což je v průměru 35 kg ryb na povolenku. Rybí obsádka je doplňována každý rok dle plánů Ministerstva zemědělství ČR. Ryby jsou zde celoročně dokrmovány.

odkalovací jímka

kapitální úlovek kapra

Vydal: Městský úřad Kolín

Odbor životního prostředí a zemědělství

Autoři textu: Dagmar Chalupová, Ivo Rus, Pavel Vonička

Odborní konzultanti: Antonín Kůrka, Pavel Moravec, Jaroslav Pejša, Jaroslav Rydlo

Grafická úprava: Martina Ryšánková

Fotografie: Simona Bubeníková, Jaroslav Cepák, Libor Dostál, Jiří Hanzl, Josef Hlásek,

Dagmar Chalupová, Pavel Krásenský, Jaroslav Pejša, Ivo Rus, Jan Rydlo, Martin

Smrška, Radek Smutný, Vladimír Štěpánský, Přemysl Vaněk

Historické foto: Státní okresní archiv v Kolíně

Historické mapy: datový podklad MŽP ČR

Ostatní mapy: www.seznam.cz, Ivo Rus, Miroslav Šobr

Tisk: DECIBEL production s.r.o.

Náklad 2000 výtisků

Kolín 2009

neprodejně

Veškerý text i použité fotografie podléhají autorskému zákonu.

